

יום המשפחה

הצגת דברים בכיתה

מבוא

תלמידים ומורים מביעים את עצמם בעל פה כל הזמן. באופן טבעי הצעירים לומדים מהמבוגרים וזה מזה. אך במסגרת הבית ספרית, במקביל ללמידה המזדמנת, חייבת להתקיים הוראה מכוונת ומתוכננת של מיומנויות ההבעה בעל פה. במסגרת ההוראה המכוונת יש מקום להדגמה המפורשת, להתנסות משמעותית של תלמידים ולמשוב.

אפשר לבחון את ההבעה בעל פה על פי שלושה קריטריונים: שטף הדיבור, לשון ברורה ומודעות לנמען. תפקיד המורה בבית הספר היסודי הוא לפתח ולטפח רכיבים אלה אצל התלמידים. על התלמידים להבין מהם תפקידי הדובר והמאזין, ולשם כך על המורה לייצר הזדמנויות שבהן התלמידים יתנסו בהקשבה הדדית, בהצעת מידע רלוונטי להכנת הצגת דברים ובמתן משוב בעקבות האזנה לעמית.

שלא כמו במשימות הקריאה והכתיבה, במהלך פעילות של הבעה בעל פה קשה לחזור אל ביצועי התלמיד על מנת לנתח, לבדוק ולשפר. על כן, פעילות מכוונת של הבעה בעל פה מחייבת הקשבה פעילה של מורים ותלמידים ותגובות מתאימות. אפשר לשקול להיעזר באמצעים טכנולוגיים לתיעוד הצגת הדברים על מנת לאפשר מתן משוב יעיל יותר וממוקד יותר. התיעוד ילווה במחון ויאפשר התייחסות למרכיבים השונים של הצגת הדברים.

שיקולים בבחירת הצגת דברים כנושא ההוראה

"מידת התכנון של השפה הדבורה משתנה לפי ההקשר, מטרת התקשורת ויחסי הדובר עם קהלו. כאשר הנסיבות הן פורמליות, נחוץ תכנון מוקדם יותר: הדוברים צריכים לשקול מה ייאמר, כיצד יתאימו את הנאמר לרמת הידיעות של המאזינים, כיצד ישמרו על רציפות וסדר של הדברים הנאמרים.

כדי שתלמידים ילמדו להציג נושא או סוגיה לפני קהל, עליהם להתנסות בהקשבה לדוברים שונים המציגים נושאים שונים. ההאזנה, ניתוח הטקסט המושמע ותגובותיו של המאזין הם חלק בלתי נפרד מתהליך הצגת נושא על ידי התלמידים עצמם.

כדי להכין כהלכה את הצגת הנושא קוראים חומר רלוונטי לנושא הנבחר, מארגנים ומעבדים אותו בהתאם למטרות ולקהל היעד ועל פי הזמן העומד לרשות התלמידים-הדוברים.

הצגת דברים – מטרות

הצגת רעיונות תוך התאמת הדברים וצורתם לנושא, לנמען ולנסיבות על-ידי:

- דיבור לעניין וברמת פירוט מתאימה תוך ביסוס הנאמר
  - הצגת הרעיונות ברצף הגיוני
  - בחירת משלב מתאים ושימוש בלשון קבילה
  - התאמת נימת הדיבור ועוצמת הקול"
- (מתוך תכנית הלימודים "חינוך לשוני עברית- שפה, ספרות ותרבות לבית-הספר היסודי" תשס"ג.)

ההקשר להוראת היחידה

בכל שנה מצוין יום המשפחה בישראל ב-ל' בשבט, יום פטירתה של הנרייטה סאלד, שייסדה את ארגון הנשים הציוניות "הדסה". ברבות מהכיתות הנמוכות של בית-הספר היסודי נערכים מפגשים עם ההורים לציון יום זה. בראשיתו היה יום המשפחה יום לכבודן של האימהות, יום האם. היוזמה הראשונית לחגיגת יום האם בישראל שייכת לאגודת "עזרה", אגודה לעזרת נשים יולדות, שבראשה עמדו הרבנית שרה הרצוג ומ' הופיין. ב-21 במאי 1947 נחגג יום האם בירושלים בדומה לימים כאלה הנהוגים בארצות אחרות. ארבע שנים אחר כך יזמה חנה חושי, רעייתו של ראש עיריית חיפה, תאריך חדש ליום האם – כ"ז בכסלו, היום השלישי של חג החנוכה. ערים נוספות בישראל אימצו את התאריך הזה, וערים אחרות חגגוהו בט"ו בשבט.

בשלהי 1951 יצא עיתון הילדים "הארץ שלנו" ביוזמה משלו, וקבע את יום האם ב-ב' באדר, יום פטירתה של הנרייטה סאלד. סאלד הייתה דמות אם לרבים מהילדים שעלו לארץ במסגרות השונות. מאוחר יותר קבע משרד החינוך תאריך חדש ליום האם – ל' בשבט.

בשנות השמונים של המאה הקודמת הוחלט בישראל לשנות את שמו של "יום האם" ל"יום המשפחה", כדי להדגיש את הקשר בין כל בני המשפחה.

מומלץ ללמד יחידה זאת סמוך למועד יום המשפחה, וכך ליצור הקשר ברור ללמידה. אפשר ליצור הקשרים תקשורתיים מגוונים עבור התלמידים הבוגרים (כיתות ה, ו) להצגת דבריהם: השתתפות במפגשי הורים-תלמידים בכיתתם ובכיתות אחרות, הצגת הדברים בפני קבוצות תלמידים מכיתות אחרות ביום המשפחה וכדומה.

מהלך הוראה המקדם את היכולות של התלמידים להכין הצגת דברים ולהציגה בפני תלמידים אחרים, הורים ואורחים יכול להילמד בהקשרים תמטיים רבים נוספים, כגון הצגת נושא לימודי או תחביבים.

מהלך ההוראה

4	פתיחה: הצגת הנושא, המטרה והנמענים
5	לומדים ממומחים
	הדגמה של איסוף פרטי מידע בנושא "ההיסטוריה של יום המשפחה
15	בישראל"
16	בחירת האמצעים הנוספים להצגת דברים
18	מתכוננים להצגת הדברים

פתיחה: הצגת הנושא, המטרה והנמענים

- מציגים לתלמידים את מטרת הלמידה: הצגת דברים על יום המשפחה. מציגים בפניהם את ההקשר והמסגרת שנבחרה: יום המשפחה החל ב-ל' בשבט, שבו יתקיימו בבית הספר מפגשים עם הורים, עם בני משפחה, עם תלמידים בכיתות אחרות וכדומה. חשוב להדגיש כי מסגרת הזמן לכל הצגת דברים תהיה 3 עד 5 דקות.
- דנים עם התלמידים בנושאים הנגזרים מנושא "יום המשפחה" שאפשר להציג. לדוגמה:
  - ההיסטוריה של יום המשפחה בישראל
  - דמותה של הנרייטה סאלד
  - חגיגות יום האם במקומות שונים בעולם
  - יום האם / המשפחה - לבחור אם או משפחה בספרות, בשירה ובציור
  - יום המשפחה בביה"ס שלנו או במשפחות שלנו
  - אפשר לקשור בין הנושאים ולאפשר הרחבות, כמו ההיסטוריה של יום המשפחה בישראל עם היבט על דמותה של הנרייטה סאלד.
- מציגים לתלמידים מהלך שבו הם מתחלקים לקבוצות עניין קטנות, וכל קבוצה תכין ותציג נושא אחד מבין הנושאים שיוחלט עליהם בדיון.

הערה דידקטית: המורים יכולים ליצור את הקבוצות בכיתה, או לאפשר לתלמידים לבחור ראשית את הנושא המעניין אותם ואחר כך ליצור קבוצות עניין.

לומדים ממומחים (מתאים לכל הקבוצות)

כדי להכין את הילדים להצגת דברים, כדאי לראות מומחים בפעולתם, אנשים שיודעים להרצות ואפשר ללמוד מהם. ביחידה זו נעשה שימוש בהצגות דברים מהמרשתת (אינטרנט). שיקול הדעת בבחירת סרטונים אלה נובע מהצורך ללמוד מהצגת דברים שאפשר לחזור אליה (אפשר לראות שוב ושוב את הסרטונים), לבחור חלקים ממנה ולדון בה במשותף. רק הצגת דברים מוקלטת ומצולמת מאפשרת מהלך כזה. בהמשך יחודדו ההבדלים בין האמצעים, העומדים לרשות התלמידים בהצגת הדברים שלהם (הצגה "חיה") לבין הצגת דברים מוקלטת, כדוגמת אלה שצפו בהן. לפניכם כמה קישורים להרצאות במרשתת (המיועדות לילדים בנושאים מגוונים):

● [המזון של התוכים](#) (יוטיוב)

● [חנוכה - הסיפור ההיסטורי](#) (יוטיוב)

● [מבנה הלב](#) (יוטיוב)

סרטוני הגיע זמן לשון של אבשלום קור, למשל:

● [הגיע זמן לשון - שבת](#) (יוטיוב)

● [הגיע זמן לשון - אותיות טל ומטר](#) (יוטיוב)

● [הגיע זמן לשון - הכינרת, הארטישוק, הכינר והדומים](#) (יוטיוב)

צפייה ראשונה - למטרת התרשמות

- מנחים את התלמידים לצפות בהרצאות (רצוי לא יותר משלוש), לבחור את הצגת הדברים שהכי עניינה אותם ושממנה אפשר ללמוד באופן מיטבי איך להציג נושא בפני קהל, ולנמק מדוע בחרו דווקא בה, מה עניין אותם בה. מנחים אותם לשים לב גם למידע וגם לאופן שבו מוצג המידע.
- בעקבות הצפייה מנהלים דיון על הבחירה של התלמידים ועל הנימוקים שלהם. אוספים את אמירות התלמידים, ממיינים אותן להיגדים הקשורים לתוכן ולהיגדים הקשורים לאופן הצגת המידע ויוצרים הכללות. מוסיפים רכיבים הקשורים לאופן הצגת הדברים שהתלמידים לא אמרו. לדוגמה: תלמידים שבחרו באחד הסרטונים של אבשלום קור יכולים לנמק את בחירתם באמירות כאלה:
  - למדתי מהו מקור המילה... (בכל סרטון מילים שונות), שלא ידעתי קודם.
  - הבנתי שיש קשר בין העברית לארמית בגלל ההסבר על הדרך שבה נוצרה המילה.
  - הסרטונים שליוו את הצגת הדברים היו מעניינים.
  - האיורים עזרו להבין טוב יותר את ההסברים של המרצה.
  - המרצה דיבר בשטף ונתן הרבה מידע.
  - המרצה הסתכל למצלמה כל הזמן ולא קרא מדף.

- מסייעים לתלמידים להבחין בין אמירות שעוסקות בתוכן הצגת הדברים לבין אמירות שנוגעות לאופן הצגת הדברים (השימוש באמצעי המחשה והשטף וקשר העין של המרצה עם שומעיו). מבחינת התוכן אפשר להוסיף את היקף המידע שיש בידי המרצה כדי לבנות הצגת דברים קצרה (הסרטונים באורך ממוצע של 3-4 דקות), יסודית ומעמיקה (במסגרת הזמן הזה). מחדדים גם את הקשר שיש בין אמצעי המחשה שנבחרו לתכנים, ומדגישים שכל אמצעי מטרתו להמחיש לצופה את התכנים, וכך הוא נבחר. אפשר גם להדגיש את האינטונציה של המרצה.

צפייה שנייה

- מבקשים מהתלמידים לצפות שנית בהצגת הדברים שבחרו כמעניינת ביותר ולזהות את הרכיבים שאינם רכיבי תוכן, ההופכים את הצגת הדברים למרתקת ומעניינת.
- יוצרים עם התלמידים נקודות לצפייה השנייה:
  - הדובר ארגן את הרעיונות באופן ברור ומובן.
  - הדובר השתמש באמצעים מגוונים ומתאימים כדי לעניין ולרתק את השומעים, כמו: הומור, פנייה למאזינים, שאלות רטוריות, אמצעי המחשה, הדגמה, סרטון, תמונות, מוסיקה.
  - הדובר דיבר בקול רם וברור.
- בעקבות שתי הצפיות מתקיים דיון על שני נושאים: מהי הצגת דברים מיטבית? ומהו ההבדל בין הצגת דברים "חיה" למוקלטת?
- יוצרים עם התלמידים מאגר של רכיבים להצגה מיטבית. ההנחיה היא להתייחס לתוכן (מה בהצגת הדברים?) ולאופן (איך בנויה ההצגה?). לדוגמה:

מאגר רכיבים להצגת דברים מיטבית		
	הרכיב	
תוכן	הדובר גילה ידע רב בנושא	
	הדובר עוסק בנושא באופן ברור וממוקד	
אופן	הדובר ארגן את הרעיונות בסדר הגיוני	
	הדובר השתמש באמצעים מתאימים לרתק את השומעים	
	הדובר השתמש בלשון תקינה ורהוטה	
	הדובר הקפיד על דיבור בקול רם וברור	
	הדובר עמד במסגרת הזמן שהוקצתה לו	

הערה דידקטית: המאגר ישמש להמשך הלמידה. יש לשמור אותו.

- בדיון לאחר הצפייה השנייה מחדדים את ההבדל בין הצגת דברים מוקלטת והאמצעים שעומדים לרשות המרצה, לבין הצגה "חיה" והאמצעים העומדים לרשות המציג במקרה זה. לדוגמה: בהצגת דברים מוקלטת הדובר מתאמן על ההצגה, הוא יכול לחזור על קטע כמה פעמים עד שהוא שבע רצון, ודבריו נערכים והופכים לסרטון רציף. בהצגה "חיה" על הדובר לשלוט שליטה מלאה בתכנים ובאמצעים העומדים לרשותו, אין זמן לתיקונים ול"עריכה". בהצגה מוקלטת לא מתקיים קשר עין בין הדובר לקהל, ולכן אין לדובר אפשרות להתאים את עצמו לתגובות הצופים. בהצגה "חיה" הדובר רואה את הקהל כל העת ויכול לזהות תגובות שונות של המאזינים ולהתייחס אליהן בזמן הצגת הדברים שלו.

הדגמה של מהלך ההוראה

להלן הדגמה של מהלך ההוראה עם קבוצה אחת העוסקת בהיסטוריה של יום המשפחה בישראל. בקבוצות האחרות עושים מהלך דומה בנושאים האחרים.

הכנת המידע להצגת הדברים - הדגמה על רכיב גלגולו של יום המשפחה

- בידי הקבוצה טקסטים שונים העוסקים בהיסטוריה של יום המשפחה בישראל. התלמידים קוראים ומסמנים מידע שלדעתם חשוב בעת עיסוק בפן זה ומתאים לקהל המאזינים שלהם (עבודה עצמית).

להלן כמה מקורות מידע על ההיסטוריה של יום המשפחה בישראל:

- [מתגלגלים בלוח השנה, אתר משרד החינוך](#)
- [יום המשפחה, הספרייה הווירטואלית של מטח](#)
- ["הילדה שהמציאה את יום האם כבר בת 72" תמר רותם 19.2.12 "הארץ"](#)
- [היסטוריית יום האם והמשפחה, ויקיפדיה](#)
- [24.3.1971, תקווה מאוחרת ליום האם הישראלי, היום לפני 40 שנה, טל לוי, 24.3.11 "הארץ"](#)

להלן מקורות מידע על האופן שבו חוגגים את יום האם במקומות שונים בעולם:

- [אתר ikid](#)
  - [היסטוריית יום האם והמשפחה, ויקיפדיה](#)
- להלן כמה מקורות מידע ודוגמאות להתייחסות ליום המשפחה ויום האם בספרות ובשירה:
- [משפחה בשירים](#)
  - [האתר של מיריק שניר](#)

הצעה דיזקטית: בכל כיתה בוחרים מקורות מידע בהתאם לרמת הקריאה העצמית של התלמידים. יש לעבוד עם שני מקורות לפחות. מהלכי הוראה לאיתור מידע רלוונטי ויצירת הכללות הודגשו ביחידות ההוראה "לתפארת מדינת ישראל" ו"חבל על כל טיפה".

רוב מקורות המידע אינם מתאימים לתלמידים בגיל זה, ויש להתאימם כדי שמרבית התלמידים יוכלו לקרוא קריאה עצמית ולזהות את המידע הנחוץ להצגת הדברים שלהם. להלן מודגמת התאמה של שני טקסטים בנושא "ההיסטוריה של יום המשפחה". מימין מוצג טקסט המקור ומשמאלו הטקסט שיוצג לתלמידים. הטקסט לתלמידים קצר יותר מטקסט המקור, הושמטו ממנו פרטי תוכן שאינם מתאימים לנושא או שהם מורכבים מדי מבחינת ידע העולם הנדרש להבנתם, והובהרו בו מושגים שאינם מוכרים לתלמידים (כמו "עליית הנוער"). עבור התלמידים המתקשים יש ליצור תיווך נוסף שיאפשר להם את המשך העיסוק בו. בסוף היחידה מובאים שני הטקסטים לתלמידים, המותאמים לגיל ולידע העולם שלהם, בתצוגה מתאימה לקריאה של התלמידים.

הערה דידקטית: הצגת אופן התאמת הטקסט באמצעות קיצור הטקסט והוספת הבהרות באה להדגים את ההתאמות המומלצות לרמת הקריאות של טקסטים מידעיים.

טקסט 1 מתוך הספרייה הווירטואלית של מטה

טקסט המקור

יום המשפחה הוא גלגולו המתקדם של יום האם.

"יום האם" נולד עוד ביוון העתיקה וציין את חגה של ריאה, אם כל האלים. בארצות-הברית התמסד "יום האם" בשנת 1914 בעקבות פנייתה של אנה ג'רביס, שהגתה את הרעיון בימי האבל על מות אימה.

במדינת ישראל חל יום האם ב-ל' בשבט, הוא יום פטירתה של הנרייטה סאלד - אם עליית הנוער. בעקבות שינויים חברתיים ותרבותיים בעולם ובמדינת ישראל שונה יום האם ליום המשפחה, ובהתאם שונו ההדגשים שלו.

ביום האם הדגישו את תפקידיה של האם כמטפלת בבית ובילדים, תפיסה מסורתית של האם ותפקידיה.

ביום המשפחה מדגישים את הקשרים בין בני המשפחה הקרובה והמורחבת ונותנים את הדעת על מהות האהבה ועל התמיכה ההדדית בין בני המשפחה. התפיסה היא של חלוקת תפקידים שיויונית במשפחה, ומתן הכרה לכל סוגי המשפחות השונות: גרושים, משפחות חד הוריות, משפחות חד מיניות וכו'.

מבנה המשפחה, הפך בעשורים האחרונים לגמיש ומגוון מבעבר. השינויים במבנה המשפחות ומשקי הבית מושפעים ממגמות דמוגרפיות, חברתיות-תרבותיות וכלכליות בחברה, אך גם משפיעים עליהן.

לרגל יום המשפחה שחל בחודש פברואר, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מציגה נתונים על משפחות ומשקי-בית בישראל.

הטקסט לתלמידים

יום המשפחה היה במקור יום האם. במדינת ישראל חל יום האם ב-ל' בשבט, הוא יום פטירתה של הנרייטה סאלד - אם "עליית הנוער" (עליית הנוער-ארגון יהודי בגרמניה שמטרתו היו: העלאת ילדים ונוער לארץ ישראל וחינוך הנוער. בני הנוער שעלו לארץ במסגרת "עליית הנוער" נקלטו בקיבוצים, במושבי עובדים ובבתי ספר חקלאיים). בעקבות שינויים שחלו בחברה ובתרבות בישראל ובעולם שונה יום האם ליום המשפחה, ובהתאם שונו ההדגשים שלו:

ביום האם הדגישו את תפקידיה של האם כמטפלת בבית ובילדים, כך חשבו פעם על האם ועל תפקידיה.

ביום המשפחה מדגישים את הקשרים בין בני המשפחה הקרובה והמורחבת ואת התמיכה ההדדית בין בני המשפחה. התפיסה היא של חלוקת תפקידים שיויונית במשפחה, ומתן הכרה לכל סוגי המשפחות השונות: גרושים, משפחות חד הוריות, משפחות חד מיניות וכו'.

טקסט 2 חלק מהכתבה "הילדה שהמציאה את יום האם כבר בת 72", תמר רותם, 19.2.12 "הארץ"

הטקסט לתלמידים

היא כבר לא ילדה והיום בכלל קוראים ליום הזה "יום המשפחה". מה עוד השתנה מאז שנחמה בידרמן שלחה מכתב לעיתון "הארץ שלנו" והציעה לחגוג את יום האם בתאריך מותה של הנרייטה סאלד?

אם יש הישג שנחמה בידרמן גאה בו בחייה, זאת התרומה שלה לייסודו ולחגיגתו של יום האם בישראל, בשנות ה-50 של המאה הקודמת. היא היתה רק בת 11 כאשר כתבה מכתב לעיתון הילדים "הארץ שלנו" (עיתון לילדים שאינו מופיע היום) והציעה לקבוע את יום האם בתאריך מותה של הנרייטה סאלד. ומה שהיה מפתיע, ומשום כך כנראה נחקק כה חזק בזיכרונה, הוא שהצעתה התקבלה תיכף ומיד.

אולי זה קרה כי היה היגיון רב בדבר: סאלד כונתה אז "אם הילדים" בשל מעורבותה הרבה בעליית הנוער (עליית הנוער - ארגון הצלה וחינוך לילדים יהודים שמטרתו היו: העלאת ילדים ונוער לארץ ישראל מהגולה, חינוך הנוער. בני הנוער שעלו במסגרת "עליית הנוער", נקלטו בקיבוצים, במושבי עובדים ובבתי ספר חקלאיים). ואולי גם כי המכתב הקצר (שהתפרסם בעיתון ב-14 בנובמבר 1951) נכתב בנימה רצינית של ילדה שיודעת על מה היא מדברת: "עלה בדעתי, כי רבים כמוני ששמעו על מנהג חגיגת יום האם יסכימו להנהיג אף בארצנו את יום האם העבריייה ביום מותה של הנרייטה סאלד".

צילום: דודו בכר

נחמה בידרמן

טקסט המקור

היא כבר לא ילדה והיום בכלל קוראים ליום הזה יום המשפחה. מה עוד השתנה מאז שנחמה בידרמן שלחה מכתב לעיתון "הארץ שלנו" והציעה לחגוג את יום האם בתאריך מותה של הנרייטה סאלד?

אם יש הישג שנחמה בידרמן גאה בו בחייה, זאת התרומה שלה לייסודו ולחגיגתו של יום האם בישראל, בשנות ה-50. היא היתה רק בת 11 כאשר הציעה, במכתב לעיתון הילדים "הארץ שלנו" לקבוע את יום האם בתאריך מותה של הנרייטה סאלד. ומה שהיה מפתיע, ומשום כך כנראה נחקק כה חזק בזיכרונה, הוא שהצעתה התקבלה תיכף ומיד.

אולי זה קרה כי היה היגיון רב בדבר: סאלד כונתה אז אם הילדים, בשל מעורבותה הרבה בעליית הנוער. ואולי גם כי המכתב הקצר (שהתפרסם בעיתון ב-14 בנובמבר 1951) נכתב בנימה רצינית של ילדה שיודעת על מה היא מדברת: "עלה בדעתי, כי רבים כמוני ששמעו על מנהג חגיגת יום האם יסכימו להנהיג אף בארצנו את יום האם העבריייה ביום מותה של הנרייטה סאלד".

אלה היו המלים הנכוחות של הילדה נחמה פרנקל (שם נעוריה של בידרמן) מהרצליה. כמה שורות למטה הופיע דבר העיתון: "ובכן, זכרו ילדים ואבות: בב' באדר תשי"ב נחוג את יום האם הראשון במדינת ישראל. ביום הזה לא תרשו לאמכם לעמוד בתור, לבשל, לכבס - אתם תבצעו את כל העבודות הללו. ביום זה תשתדלו לגרום לאמכם אך נחת". הפור נפל, אם כן.

צילום: דודו בכר

נחמה בידרמן. להחזיר ליום האם את כבודו האבוד

טקסט המקור – המשך

ברבות השנים, אף שהנרייטה סאלד מוזכרת בכל הקשר של יום האם, השתכחה הילדה בעלת הזכויות להקשר הזה. אבל הילדה עצמה לא שכחה. בידרמן, בת 72 כיום, היא מיקרוביולוגית בגמלאות, נשואה, אם לשלושה ילדים וסבתא. בדירתה בבית דירות גבוה באחת השכונות הצפוניות של תל אביב היא חוזרת בהתרגשות ניכרת לעבר. נראה שבעבורה, המעורבות הפעוטה אך הגורלית שלה בחיי המדינה הצעירה היתה חוויה מכוננת. הסיפור מלווה אותה. כשילדיה היו קטנים נהגה לספר אותו ביום האם בגנים שבהם התחנכו וכיום היא מספרת אותו ביום המשפחה בגנים של נכדיה.

"אמי סיפרה לי על יום האם כשהייתי קטנה", משחזרת בידרמן את הרקע לשליחת המכתב שלה. "היא גדלה בלודז' בפולין במשפחה מטריארכאלית. סבתי היתה עוגן מרכזי במשפחה. בפולין נהגו לחגוג את יום האם, ואצלם בבית החשיבות של היום הזה היתה מובנת מאליה". דן אלמגור, שבמשך השנים חיבר לא מעט שירים ליום האם, מציין כי בשנות ה-30 ילדים ציונים בפולין היו תורמים כסף ורוכשים תעודת קק"ל ליום האם.

ב-1951, כשעיתון "הארץ שלנו" החל להופיע, היה אביה של נחמה פרנקל מביא לה את הגיליון החדש בכל יום רביעי מחנות הספרים שהיתה סמוכה לבית המלאכה שלו בהרצליה. "כשהופנתה השאלה 'מה דעתכם על הנהגת חג שכזה בארצנו?' לא היססתי", היא מספרת. "בזיכרוני הייתה קבועה התמונה של הנרייטה סאלד, עטורת סרטים שחורים, שהייתה תלויה בגן שלי. הייתה לנו מודעות לשואה בכלל, כי אירחנו קרובי משפחה שהיו פליטים, וגם ידענו על עליית הנוער. וגם, הנרייטה סאלד הייתה בת דודה של אמי".

הטקסט לתלמידים – המשך

כמה שורות למטה הופיע דבר העיתון: "ובכן, זכרו ילדים ואבות: ב-ב' באדר תשי"ב נחוג את יום האם הראשון במדינת ישראל. ביום הזה לא תרשו לאמכם לעמוד בתור, לבשל, לכבס – אתם תבצעו את כל העבודות הללו. ביום זה תשתדלו לגרום לאמכם אך נחת".

הנרייטה סאלד ממשיכה להיות מוזכרת בכל הקשר של יום האם, אבל הילדה בעלת הזכויות להקשר הזה השתכחה. הילדה עצמה לא שכחה. הסיפור הזה מלווה עד היום את בידרמן, בת 72 כיום, נשואה, אם לשלושה ילדים וסבתא. כשילדיה היו קטנים נהגה לספר אותו ביום האם בגנים שבהם הם התחנכו, וכיום היא מספרת אותו ביום המשפחה בגנים של נכדיה.

"אמי סיפרה לי על יום האם כשהייתי קטנה", משחזרת בידרמן את הרקע לשליחת המכתב שלה. "היא גדלה בלודז' בפולין. בפולין נהגו לחגוג את יום האם, ואצלם בבית החשיבות של היום הזה הייתה מובנת מאליה". דן אלמגור, שבמשך השנים חיבר לא מעט שירים ליום האם, מציין כי בשנות ה-30 ילדים ציונים בפולין היו תורמים כסף ורוכשים תעודת קק"ל (תעודה המעידה על נטיעת עץ בארץ ישראל) ליום האם.

ב-1951, כשעיתון "הארץ שלנו" החל להופיע, היה אביה של נחמה מביא לה את הגיליון החדש בכל יום רביעי. "כשהופנתה השאלה 'מה דעתכם על הנהגת חג שכזה, יום האם, בארצנו?' לא היססתי", היא מספרת. "בזיכרוני הייתה קבועה התמונה של הנרייטה סאלד, עטורת סרטים שחורים, שהייתה תלויה בגן שלי. הייתה לנו מודעות לשואה, כי אירחנו קרובי משפחה שהיו פליטים, וגם ידענו על עליית הנוער. וגם הנרייטה סאלד הייתה בת דודה של אמי".

טקסט המקור – המשך**מטלות ורגשי אשם**

יום האם לא היה רעיון מקורי של העיתון. הוא יובא מארצות הברית, שם נקבע ב-1914 כחג לאומי – חג שמצמידים בו ציפורן לבן על דש הבגד כסמל להקרבה ולטוהר של האמהות, או אדום כדי לסמל את אומץ לבן, ומשחררים בו את האמהות מעמל יומן.

ב-1947 אימצה את המנהג אגודת "עזרה" בירושלים שסייעה ליולדות, וכעבור ארבע שנים, בעקבות הצעתה של חנה חושי, אשת ראש העיר המיתולוגי של חיפה, אבא חושי, החלו למסד אותו בעיר זו, בחג החנוכה.

באותה שנה, 1951, החל להתפרסם "הארץ שלנו". לדברי הד"ר רימה שיכמנטר מאוניברסיטת תל אביב, שחקרה את עיתוני ילדים בראשית שנות המדינה, העיתון החדש ביקש למצב את עצמו באמצעות קמפיין יום האם. "יוזמתו הייתה בניגוד גמור לחגים הלאומיים או החקלאיים או הסוציאליסטיים. למיניהם (אחד במאי) שנחוגו בעיתונים אחרים", היא מסבירה. "האם מסמלת את המשפחה שצריך לחגוג אותה; לא את הלאום, לא ערכים של סוציאליזם או אדמה. זה התאים לאידיאולוגיה הבורגנית, העירונית שניסו לקדם בעיתון 'הארץ' בראשית שנות ה-50".

מודל האישה האידיאלית בתקופה זו, ודחיקתה לתפקידי אם וכעקרת בית, משתקפים ברשימות, בסיפורים ובשירים שפורסמו בהמוניהם לקראת יום האם, ובמיוחד בגיליון השיא שהוקדש לחג החדש. כך למשל תואר במלל ובצילומים "יום שלם בחיי אימא". בכתבה מוצגת אישה צעירה ונאה כשהיא מייבשת כלים, שוטפת את הבית בסינר למותניה, נשרכת עם ילדיה הפעוטים במדרגות בחזרה מהגן, ולבסוף מגישה לשולחן כאחרונת המלצריות, כשבעלה והילדים המחויכים יושבים ומחכים למנתם.

הטקסט לתלמידים – המשך**מטלות ורגשי אשם**

יום האם לא היה רעיון מקורי של העיתון. הוא הגיע אלינו מארצות הברית, שם נקבע ב-1914 כחג לאומי.

ב-1947 אימצה את המנהג אגודת "עזרה" בירושלים שסייעה ליולדות, וכעבור ארבע שנים, בעקבות הצעתה של חנה חושי, אשת ראש העיר של חיפה, אבא חושי, החלו למסד אותו בעיר זו, בחג החנוכה.

באותה שנה, 1951, החל להתפרסם "הארץ שלנו". ברשימות, בסיפורים ובשירים שפורסמו בעיתון באותה תקופה לקראת יום האם האישה "המוצלחת" הייתה אם ועקרת בית. כך למשל תואר במילים ובצילומים "יום שלם בחיי אימא". בכתבה מוצגת אישה צעירה ונאה כשהיא מייבשת כלים, שוטפת את הבית בסינר למותניה, עולה עם ילדיה הפעוטים במדרגות בחזרה מהגן, ולבסוף מגישה ארוחה חמה לשולחן, כשבעלה והילדים המחויכים יושבים ומחכים למנתם.

טקסט המקור – המשך

ב"עשרת הדיברות של האם" מורים לילד איך להתכונן – עם האב – ליום האם. הוא נדרש להתעורר מוקדם בבוקר, להכין לאמו ארוחת בוקר ולשחרר אותה ממטלותיה. ולבסוף, להתמלא אשמה: "לילה. אתה עייף ויגע, נכון? יום תמים של ריצות, יגיעות, עמל, עבר עליך; דע לך אפוא, כי יום כזה וקשה מזה עובר על אמן 364 פעמים בשנה. חשוב על כך לפני שוכבך לישון. הסק מסקנות להתנהגותך במשך כל השנה."

חלק מהיבול הגדול שהודפס במסגרת יום האם התקבל מהקוראים. רשימה נוגעת ללב במיוחד שהתפרסמה בגיליון כ"ד, ב-4 במארס 1953, נכתבה בידי עמוס קלוזנר, לימים עמוס עוז, בן 13 וחצי, שאמו הלכה לעולמה כשנה וחצי לפני כן.

הכותרת – "מתנה לאימא": "יום האם. השמש שקעה. מבעד לחלון אני רואה את חברי מהבית הסמוך מגיש לאמו חבילה עטופה בסרט אדום ודירת השכנים עוטה חג. עיני ננעצו בכוכב בודד, ונזכרתי באימא שלי שאינני יכול לנשקה היום ושאני יכול להגיש לה מתנה."

תכונה רבה לקראת יום האם נרשמה גם בבית משפחת פרנקל. הבנות היו מכינות "מראש ובהיחבא", כדברי בידרמן, מתנות לאם: מחזיקי סירים סרוגים, למשל, או פרח מנייר. "בבוקר יום האם היינו מגישות לאמא ארוחת בוקר למיטה: כוס תה ופרוסת לחם בריבה תוצרת בית", היא נזכרת. "זו הייתה הארוחה המפוארת של ימי "הצנע".

הטקסט לתלמידים – המשך

חלק מהטקסטים שהודפס בגיליון לכבוד יום האם התקבל מהקוראים. רשימה נוגעת ללב במיוחד התפרסמה בגיליון כ"ד, ב-4 במארס 1953, ונכתבה בידי עמוס קלוזנר, לימים עמוס עוז, ילד בן 13 וחצי, שאמו הלכה לעולמה כשנה וחצי לפני כן.

הכותרת – "מתנה לאימא": "יום האם. השמש שקעה. מבעד לחלון אני רואה את חברי מהבית הסמוך מגיש לאמו חבילה עטופה בסרט אדום ודירת השכנים עוטה חג. עיני ננעצו בכוכב בודד, ונזכרתי באימא שלי שאינני יכול לנשקה היום ושאני יכול להגיש לה מתנה."

טקסט המקור – המשך

במשך כמה שנים נחגגו בארץ שני ימי אם: האחד בחיפה בחנוכה והשני של קוראי "הארץ שלנו" בפברואר. בתחילת שנות ה-70 אימץ משרד החינוך את יום האם של פברואר (אם כי ב-ל' בשבט ולא ב-ב' אדר כבעיתון).

בספרו "פרידה משרוליק" מתאר הסוציולוג עוז אלמוג את הקרקע שעליה צמח יום האם. על פיו, הוא תאם לציפיות החברה מנשים ולדימויה של האישה כעקרת בית המתמחה בתחזוק הבית ובגידול הילדים, דימוי שטופח גם בעיתונות הנשים ובפרסומות.

בשנות ה-60 ו-70 הייתה ליום האם נוכחות בולטת בתרבות הפופולרית של ישראל. דן אלמגור קיבץ את הפזמונים שחיבר לחג זה בעבור תוכניות טלוויזיה לילדים בפרק בספרו החדש שיצא השבוע, "הצ'ופצ'יק של הקומקום" (כנרת זמורה).

מדובר בבדיחה

ואולם בשנות ה-80, בד בבד עם שינויים חברתיים וכלכליים, נהפך יום האם ליום המשפחה. הפרופ' סילביה פוגל-ביז'אווי מבית הספר להתנהגות במכללה למנהל זוכרת את חגיגות יום האם בילדותה בצרפת, שבהן "היו מביאים פרחים לנשים, לאמהות". לדבריה, "יום האם היה כמו להגיד תודה סמלית על העבודה הסיזיפית ובה בעת לצפות שהאם תמשיך במטלותיה."

הטקסט לתלמידים – המשך

במשך כמה שנים נחגגו בארץ שני ימי אם: האחד בחיפה בחנוכה והשני של קוראי "הארץ שלנו" ב-ב' באדר. בתחילת שנות ה-70 של המאה הקודמת קבע משרד החינוך את יום האם ב-ל' בשבט.

בשנות ה-60 ו-70 יום האם היה יום חג בישראל. דן אלמגור קיבץ את הפזמונים שחיבר לחג זה בעבור תוכניות טלוויזיה לילדים בפרק בספרו החדש שיצא השבוע, "הצ'ופצ'יק של הקומקום" (כנרת זמורה).

ואולם בשנות ה-80, בד בבד עם שינויים חברתיים וכלכליים, נהפך יום האם ליום המשפחה.

הדגמה של איסוף פרטי מידע בנושא "ההיסטוריה של יום המשפחה בישראל"

• מנהלים דיון ובו מדגישים כי בכל הטקסטים כתובות עובדות, כמו השנה שבה צוין יום האם בפעם הראשונה בישראל, על-שם מי הוא נקרא, והשינוי מיום האם ליום המשפחה. בטקסט הראשון ניתן הסבר קצר לשינוי, ובטקסט השני מתוארים בהרחבה רכיבים נוספים, כמו אופן ציון היום בעבר. בטקסט השני מתוארת בפירוט רב היוזמה לציון יום האם בישראל, הייחוד בהתפתחות יום המשפחה בישראל - הצעה של ילדה בת 11 לציין את "יום האם". בטקסט השני מופיע מכתב מרגש שכתב עמוס עוז הצעיר לקראת יום האם. מה מקומו בהצגת הדברים, אם בכלל? הדיון יעסוק במה חשוב שיהיה בהצגה? מה היתרונות של הוספת המידע המופיע בטקסט השני ואינו מופיע בטקסט הראשון? מה החסרונות של הוספת רכיב זה?

(היתרונות): סיפורה של נחמה בידרמן יעניין את קהל המאזינים, ילדים בגיל דומה לגילה בעת שהציעה את ההצעה. כמו-כן, יפה לראות איך הפכה יוזמה של ילדה בת 11 ליום המצוין על-ידי כולם כבר שנים רבות, ויש בכך מן הקרבה של התלמידים למידע. הוספת ציטוט מהמכתב של עמוס עוז הצעיר, שהפך עם השנים לסופר מפורסם בישראל, מקרבת אף היא את הסיפור לעולמם של הילדים, בעיקר כי המכתב נכתב לאחר שהילד התייתם מאימו.

החיסרון: מסגרות הזמן שהוגדרו להצגת הדברים.)

בדיון יישקלו היתרונות והחסרונות והילדים יחליטו מה חשוב שיהיה בהצגה שלהם ועל מה הם בוחרים לוותר. כל רכיב שיוחלט כי הוא מתאים להצגה יודגש בצבע (אין צורך לבקש מהתלמידים להעתיק אותו בשלב זה).

• באופן דומה ייבחנו פרטי מידע נוספים, למשל: יום האם בארה"ב, ציון יום האם במועדים שונים במשך כמה שנים, ההחלטה על יצירת הקשר בין יום האם לדמותה של הנרייטה סאלד. בסוף המהלך יהיה בידי התלמידים המידע שירצו להציג בפני המאזינים שלהם. המידע הזה יסומן בטקסטים.

• מבקשים מהתלמידים לכתוב את כל פרטי המידע הרלוונטיים להצגת הדברים שלהם. אם המהלך נעשה בסביבה מתוקשבת אפשר להשתמש בפונקציית הלוח של word כדי לאסוף את כל הרכיבים שסומנו בשני הטקסטים וליצור טקסט הכולל רק את הרכיבים הנבחרים. הטקסט יכול להיות כתוב בנקודות או כטקסט שלם (לכיד ומקושר).

• דנים **בסדר** הצגת פרטי המידע, מעלים אפשרויות שונות ומאפשרים לכל תלמיד לבחור באפשרות המתאימה לו תוך הקפדה על שמירת רצף לוגי בין פרטי המידע הנמסרים. אפשרויות לדוגמה:

- להתחיל בהצגת סיפורה של נחמה בידרמן ואז לתאר בקצרה את השינויים בנקודות הזמן השונות.

- לבנות סדר כרונולוגי על-פי השנים, להוסיף אנקדוטות, כמו מכתבו של עמוס עוז, במקום המתאים.

בחירת האמצעים הנוספים להצגת הדברים

- לאחר שפרטי המידע גובשו מבקשים מכל אחד מהתלמידים לחזור למאגר הרכיבים להצגת דברים מיטבית שגובש בתחילת המהלך. מתמקדים ברכיב "הדובר השתמש באמצעים מתאימים לרתק את השומעים". משחזרים את האמצעים שליוו את ההצגות הנבחרות. מומלץ לחזור ולהתבונן בהצגות המצולמות תוך מיקוד באמצעים השונים שהדוברים משתמשים כדי לעניין את השומעים. משחזרים את התובנות מהדיון שהתקיים על ההבדלים בין הצגה "חיה" להצגה מוקלטת.

בהצגות המוקלטות אפשר לזהות אמצעים משני סוגים: אמצעי המחשה (תמונות, סרטונים, מצגות, תרשימים וכד') ואמצעים רטוריים (פנייה למאזינים, שאלות רטוריות, מילים טעונות, הגזמה, חזרה, ציטוט, הוספת היבטים אישיים וכד').

דוגמה לניתוח האמצעים באמצעות שלוש מההרצאות:

דוגמה ראשונה:

חנוכה – הסיפור ההיסטורי

בסרטון זה הצופה אינו רואה את המרצה ואינו רואה את המאזינים. הצגת הדברים נבנתה במבנה של טקסט מוכר, חדשות בטלוויזיה, כדי להעביר תוכן היסטורי. בנוסף נעשה שימוש בסרטונים של "כתבי שטח" מזירת האירוע. כשהקריין מדבר מאחוריו שקופיות מתחלפות בהתאם לתוכן.

דוגמה שנייה:

משמעויות של פעולת החילוק: חילוק לחלקים וחילוק להכלה

בסרטון זה הצופה רואה הן את המרצה והן את המאזינים. הצגת הדברים נפתחת בסרטון המציף ידע קודם. המרצה משתמש בהדגמה (עגבניות וצלחות), הוא משתמש גם בתרשים ובכתיבה לעיני המאזינים ומקיים קשר רציף עם המאזינים.

דוגמה שלישית:

הגיע זמן לשון – הכינרת, הארטישוק, הכינר והדומים

בסרטון זה הצופה רואה את המרצה ואינו רואה את המאזינים. הצגת הדברים נפתחת בשאלה רטורית, המרצה מדבר אל הצופים ברקע מופיעות שקופיות, מפות, צילומים, תמונות וסרטונים מתאימים לתוכן, שהם תוספות ולא העיקר של הצגת הדברים. המרצה מרבה לצטט ממקורות שונים, משפטים חשובים וקצרים מוצגים כתובים לעיני הצופים.

- מקיימים דיון עם התלמידים: מהם האמצעים המתאימים לדעתם להצגה שלהם? מהו שיקול הדעת בבחירת האמצעי או האמצעים? מדגישים את הקשר בין תוכן הדברים לאמצעי הנבחר.

לדוגמה: בקבוצה הדנה בהיסטוריה של יום האם בישראל אפשר לפתוח בשאלה רטורית* - "מי קבע את יום האם בישראל, יודעים?", לצטט קטע ובו סימני שאלה על השינוי שחל ביום האם והפיכתו ליום המשפחה, להציג את תמונתה של נחמה בידרמן, להציג תמונה של עיתון "הארץ שלנו", להשמיע שיר מתאים.

- מרחיבים בטבלה את הסעיף הנדון בחלק זה באמצעות דוגמאות:

מאגר רכיבים להצגת דברים מיטבית		
דוגמאות	הרכיב	
	הדובר גילה ידע מרבי בנושא	תוכן
	הדובר עוסק בנושא באופן ברור וממוקד	
	הדובר ארגן את הרעיונות בסדר לוגי	אופן
אמצעי המחשה: מצגת, תמונות, סרטונים, כתוביות, שקופיות	הדובר השתמש באמצעים מתאימים לרתק את השומעים	
אמצעים רטוריים: שאלה רטורית פנייה למאזינים ציטוטים		
	הדובר השתמש בלשון תקינה ורהוטה	
	הדובר הקפיד על דיבור בקול רם וברור	

- לאחר בחירת האמצעים דנים בשיבוצם בהצגת הדברים. לדוגמה, שימוש במצגת (מהלך הכנת מצגת הודגם בפירוט ביחידה "ולתפארת מדינת ישראל") מלווה את כל ההצגה, ואילו שאלה רטורית* תופיע בחלק נבחר שלה. אם משתמשים בתמונות, בציטוטים בסרטונים וכד' בוחרים מתי ייעשה בהם שימוש במהלך ההצגה.
- מבקשים מהתלמידים לסיים את הכנת הצגת הדברים ולהתכונן לקראת הצגתו בפני עמיתים תוך שימוש במאגר רכיבים להצגת דברים מיטבית. לכל אחד מהתלמידים העוסקים באותו נושא יכולה להיבנות הצגה שונה. התכנים יהיו דומים / זהים, ואילו אופן ההצגה יהיה נתון לבחירתו של כל תלמיד.
- מבקשים מהתלמידים להכין טיוטה ראשונה של ההצגה שלהם.

*שאלה רטורית היא שאלה שאין מטרתה לקבל תשובה ממשית, אלא לעורר ולהבחין בבעיה או ברעיון. השומע את הרעיון בצורה של שאלה עונה לעצמו, וכך הרעיון מובן טוב יותר ומועבר טוב יותר, כיוון שהוא משתף באופן פעיל את השומע. השומע אינו פסיבי ורק שומע את הרעיון, אלא מנסה להשיב לעצמו.

מתכוננים להצגת הדברים

- אחד התלמידים מציג את ההצגה שלו בפני קבוצת העמיתים שעסקה באותו נושא. העמיתים מאזינים ומקפידים לבחון את הצגת הדברים באמצעות מאגר הרכיבים להצגה מיטבית. מנחים את המאזינים לכתוב משוב לרכיבים השונים במהלך ההצגה. אפשר לבקש מכל תלמיד להתמקד בהיבט אחר מהמאגר או לאפשר התייחסות של התלמידים על-פי בחירתם.

מאגר רכיבים להצגת דברים מיטבית			
משוב	דוגמאות מההצגה	הרכיב	
		הדובר גילה ידע בקיאות בנושא	תוכן
		הדובר הציג את דבריו באופן ברור וממוקד	
		הדובר ארגן את הרעיונות בסדר לוגי	אופן
	אמצעי המחשה: מצגת, תמונות, סרטונים, כתוביות, שקופיות אמצעים רטוריים: שאלה רטורית פנייה למאזינים ציטוטים	הדובר השתמש באמצעים מתאימים לרתק את השומעים	
		הדובר השתמש בלשון תקינה ורהוטה	
		הדובר הקפיד על דיבור בקול רם וברור	

- מרכזים את ההיגדים, ההצעות וההמלצות של המאזינים בדף משוב שיינתן לתלמיד המציג.
- מנחים את התלמידים לשים לב מה למדו בעקבות מהלך ההאזנה וההצגה (תהליך רפלקטיבי):
- **התלמיד המציג** יתייחס ויגיב באופן מילולי לפן של המשוב שקיבל ויגיד מה הוא בוחר לשנות בעקבות המשוב.
- **התלמידים המאזינים** מתייחסים ללמידה שלהם על ההצגה שעליהם לתת בעצמם.
- מהלך דומה ייעשה בקבוצה עם כל אחד מהתלמידים המציגים.
- בתום המהלך מפעילים שיקול דעת ובוחרים מי מהתלמידים מוכן להציג בפני קהל ומי זקוק להתנסויות חוזרות.

טקסט 1 מתוך הספרייה הווירטואלית של מטח

יום המשפחה היה במקור יום האם

במדינת ישראל חל יום האם ב-ל' בשבט, הוא יום פטירתה של הנרייטה סאלד - אם "עליית הנוער" (עליית הנוער - ארגון יהודי בגרמניה שמטרתו היו: העלאת ילדים ונוער לארץ ישראל וחינוך הנוער. בני הנוער שעלו לארץ במסגרת "עליית הנוער" נקלטו בקיבוצים, במושבי עובדים ובבתי ספר חקלאיים). בעקבות שינויים שחלו בחברה ובתרבות בישראל ובעולם שונה יום האם ליום המשפחה, ובהתאם שונו ההדגשים שלו:

ביום האם הדגישו את תפקידיה של האם כמטפלת בבית ובילדים, כך חשבו פעם על האם ועל תפקידיה.

ביום המשפחה מדגישים את הקשרים בין בני המשפחה הקרובה והמורחבת ואת התמיכה ההדדית בין בני המשפחה. התפיסה היא של חלוקת תפקידים שיויונית במשפחה, ומתן הכרה לכל סוגי המשפחות השונות: גרושים, משפחות חד הוריות, משפחות חד מיניות וכו'.

טקסט 2 מבוסס על הכתבה "הילדה שהמציאה את יום האם כבר בת 72" תמר רותם, 19.2.12 "הארץ"

היא כבר לא ילדה והיום בכלל קוראים ליום הזה "יום המשפחה". מה עוד השתנה מאז שנחמה בידרמן שלחה מכתב לעיתון "הארץ שלנו" והציעה לחגוג את יום האם בתאריך מותה של הנרייטה סאלד?

אם יש הישג שנחמה בידרמן גאה בו בחייה, זאת התרומה שלה לייסודו ולחגיגתו של יום האם בישראל, בשנות ה-50 של המאה הקודמת. היא הייתה רק בת 11 כאשר כתבה מכתב לעיתון הילדים "הארץ שלנו" (עיתון לילדים שאינו מופיע היום) והציעה לקבוע את יום האם בתאריך מותה של הנרייטה סאלד. ומה שהיה מפתיע, ומשום כך כנראה נחקק כה חזק בזיכרונה, הוא שהצעתה התקבלה תיכף ומיד.

אולי זה קרה כי היה היגיון רב בדבר: סאלד כונתה אז "אם הילדים" בשל מעורבותה הרבה בעליית הנוער (עליית הנוער-ארגון הצלה וחינוך לילדים יהודים שמטרתו היו: העלאת ילדים ונוער לארץ ישראל מהגולה, חינוך הנוער. בני הנוער שעלו במסגרת "עליית הנוער", נקלטו בקיבוצים, במושבי עובדים ובבתי ספר חקלאיים). ואולי גם כי המכתב הקצר (שהתפרסם בעיתון ב-14 בנובמבר 1951) נכתב בנימה רצינית של ילדה שידעת על מה היא מדברת: "עלה בדעתי, כי רבים כמוני ששמעו על מנהג חגיגת יום האם יסכימו להנהיג אף בארצנו את יום האם העברייה ביום מותה של הנרייטה סאלד".

כמה שורות למטה הופיע דבר העיתון: "ובכן, זכרו ילדים ואבות: ב-ב' באדר תשי"ב נחוג את יום האם הראשון במדינת ישראל. ביום הזה לא תרשו לאמכם לעמוד בתור, לבשל, לכבס - אתם תבצעו את כל העבודות הללו. ביום זה תשתדלו לגרום לאמכם אך נחת".

צילום: דודו בכר

נחמה בידרמן

הנרייטה סאלד ממשיכה להיות מוזכרת בכל הקשר של יום האם, אבל הילדה בעלת הזכויות להקשר הזה השתכחה. הילדה עצמה לא שכחה. הסיפור הזה מלווה עד היום את בידרמן, בת 72 כיום, נשואה, אם לשלושה ילדים וסבתא. כשילדיה היו קטנים נהגה לספר אותו ביום האם בגנים שבהם הם התחנכו, וכיום היא מספרת אותו ביום המשפחה בגנים של נכדיה.

"אמי סיפרה לי על יום האם כשהייתי קטנה", משחזרת בידרמן את הרקע לשליחת המכתב שלה. "היא גדלה בלודז' בפולין. בפולין נהגו לחגוג את יום האם, ואצלם בבית החשיבות של היום הזה הייתה מובנת מאליה". דן אלמגור, שבמשך השנים חיבר לא מעט שירים ליום האם, מציין כי בשנות ה-30 ילדים ציונים בפולין היו תורמים כסף ורוכשים תעודת קק"ל (תעודה המעידה על נטיעת עץ בארץ ישראל) ליום האם.

ב-1951, כשעיתון "הארץ שלנו" החל להופיע, היה אביה של נחמה מביא לה את הגיליון החדש בכל יום רביעי. "כשהופנתה השאלה 'מה דעתכם על הנהגת חג שכזה, יום האם, בארצנו?' לא היססתי" היא מספרת. "בזיכרוני הייתה קבועה התמונה של הנרייטה סאלד, עטורת סרטים שחורים, שהייתה תלויה בגן שלי. הייתה לנו מודעות לשואה, כי אירחנו קרובי משפחה שהיו פליטים, וגם ידענו על עליית הנוער. וגם הנרייטה סאלד הייתה בת דודה של אמי".

מטלות ורגשי אשם

יום האם לא היה רעיון מקורי של העיתון. הוא הגיע אלינו מארצות הברית, שם נקבע ב-1914 כחג לאומי.

ב-1947 אימצה את המנהג אגודת "עזרה" בירושלים שסייעה ליולדות, וכעבור ארבע שנים, בעקבות הצעתה של חנה חושי, אשת ראש העיר של חיפה, אבא חושי, החלו למסד אותו בעיר זו, בחג החנוכה.

באותה שנה, 1951, החל להתפרסם "הארץ שלנו".

ברשימות, בסיפורים ובשירים שפורסמו בעיתון באותה תקופה לקראת יום האם האישה "המוצלחת" הייתה אם ועקרת בית. כך למשל תואר במילים ובצינונים "יום שלם בחיי אימא". בכתבה מוצגת אישה צעירה ונאה כשהיא מייבשת כלים, שוטפת את הבית בסינר למותניה, עולה עם ילדיה הפעוטים במדרגות בחזרה מהגן, ולבסוף מגישה ארוחה חמה לשולחן, כשבעלה והילדים המחויכים יושבים ומחכים למנתם.

חלק מהטקסטים שהודפס בגיליון לכבוד יום האם התקבל מהקוראים. רשימה נוגעת ללב במיוחד התפרסמה בגיליון כ"ד, ב-4 במארס 1953, ונכתבה בידי עמוס קלוזנר, לימים עמוס עוז, ילד בן 13 וחצי, שאמו הלכה לעולמה כשנה וחצי לפני כן.

הכותרת - "מתנה לאימא": "יום האם. השמש שקעה. מבעד לחלון אני רואה את חברי מהבית הסמוך מגיש לאמו חבילה עטופה בסרט אדום ודירת השכנים עוטה חג. עיני ננעצו בכוכב בודד, ונזכרתי באימא שלי שאינני יכול לנשקה היום ושאיני יכול להגיש לה מתנה."

במשך כמה שנים נחגגו בארץ שני ימי אם: האחד בחיפה בחנוכה והשני של קוראי "הארץ שלנו" ב-ב' באדר. בתחילת שנות ה-70 של המאה הקודמת קבע משרד החינוך את יום האם ב-ל' בשבט.

בשנות ה-60 ו-70 יום האם היה יום חג בישראל. דן אלמגור קיבץ את הפזמונים שחיבר לחג זה בעבור תוכניות טלוויזיה לילדים בפרק בספרו החדש שיצא השבוע, "הצ'ופצ'יק של הקומקום" (כנרת זמורה).

ואולם בשנות ה-80, בד בבד עם שינויים חברתיים וכלכליים, נהפך יום האם ליום המשפחה.